

บทที่ 1

ประวัติการสาธารณสุข

การสาธารณสุขเป็นวิทยาการที่มนุษย์รู้จักใช้ดูแลรักษาตัวมาแต่ดึกดำบรรพ์ ถือได้ว่าการสาธารณสุขเป็นวิทยาการ รวมทั้งศิลปะแห่งการป้องกันโรค งานสาธารณสุขจึงเป็นงานที่ทำเพื่อคนส่วนรวม อาจจะเป็นวิธีการที่ไม่ปกติ เช่นการบำบัดรักษาด้วยการเช่นไหว้ การบูชายันต์ การจัดทำพิธีกรรมต่างๆ กับภูติผีปีศาจ สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือธรรมชาติที่มนุษย์ศรัทธาแล้วจะช่วยให้มีชีวิตรุ่งเรืองหรือเป็นการรักษาโรคภัยต่างๆ สิ่งเหล่านี้จึงช่วยให้มนุษย์มีวิธีการคิดที่จะช่วยให้มนุษย์มีชีวิตรอดปลอดภัย ก่อให้มีการวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องเป็นวิทยาการใหม่ๆ ขึ้นมา

ประวัติการสาธารณสุขทั่วไป

การสาธารณสุขมีลำดับวิวัฒนาการติดต่อกันมานาน นับแต่ก่อนคริสต์ศักราชซึ่งมีประวัติความเป็นมาดังต่อไปนี้

ยุคก่อนประวัติศาสตร์ (Pre - History Period) ยังเป็นยุคที่มนุษย์มีความเชื่อในเรื่องฟอแมดหมอผี มีความเชื่อว่าโรคเกิดจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ มีการไล่ผีให้ออกจากร่างของผู้ป่วยบ้างหรือนำไปบูชายันต์บ้าง จนต่อมาการแพทย์ได้เจริญรุดหน้าขึ้น แถบลุ่มแม่น้ำไนล์ และแถบยูเฟติส ซึ่งถือเป็นพื้นฐานให้กับอียิปต์ (Egypt) สมัยที่อียิปต์รุ่งเรืองประมาณ 1000 ปีก่อนคริสต์ศักราช หมออิมฮอทพ (Imhotep) เป็นหมอที่มีชื่อเสียง หลังจากที่ทำนเสียชีวิตไปแล้วได้รับการยกย่องเป็นเทพเจ้าแห่งการแพทย์ มีการใช้ยาสูดดม ยาเหน็บ ทวาร ยาสวนทวาร ยานัตถ์ ยากลั้วคอ รวมถึงยาพอกที่ปิดบริเวณที่ปวด มีการใช้ทองแดงรักษาโรคตา ใช้น้ำมันละหุ่ง และฝิ่น สมัยอียิปต์มีการแนะนำถึงการรับประทานอาหาร การอาบน้ำชำระกาย การกำจัดจุงจระเข้ ขยะมูลฝอย การทำลายเชื้อโรคตามบ้านของผู้ป่วย เริ่มมีกฎหมายควบคุม ความสะอาด

สมัยฮีบรูว หรือยิว (Hebrew or Jews) ได้มีการดูแลทางสุขวิทยา มีการชำระล้างหญิงที่คลอดบุตรให้สะอาด มีการป้องกันโรคเรื้อน โรคหนองใน มีการทำลายเชื้อโรคเผาเสีย

ผ้าของผู้ป่วย ต่อมาได้ค้นพบหลักฐานจากการขุดวัตถุโบราณ พบว่ากรีกเป็นชนชาติที่ได้รับวัฒนธรรมมาจากชนชาติ Minoans (ประมาณ 500 ปี) เป็นชนชาติเก่าแก่ตั้งหลักแหล่งแถบฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียนตะวันออก มีความรู้ด้านสุขภาพเป็นอย่างดีจัดทำระบบระบายน้ำจัดทำส้วมลาดน้ำใช้ แต่ต่อๆ มาชาว Minoans ได้ถูกชาวกรีกกลืนชาติ กรีกจึงได้รับวัฒนธรรมต่างๆ กรีกได้มีโรงเรียนแพทย์หลายแห่งอยู่บริเวณวัดของเทพเจ้า Aesculapius ที่เรียกว่าเทพเจ้าแห่งการแพทย์

ต่อมาในสมัยของฮิปโปเครติส (Hippocrates) ช่วงสมัยก่อนคริสต์ศักราช 460 - 370 เป็นสมัยที่การแพทย์ถูกแบบแผนมากขึ้น นับเป็นบิดาแห่งการแพทย์ ฮิปโปเครติสได้แยกวิชาที่ว่าด้วยพระเจ้าออกจากวิชาการแพทย์ สร้างทฤษฎีจากปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ว่าด้วยธาตุทั้ง 4 ขึ้นเป็นองค์ประกอบของมนุษย์เรา คือ ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุดิน และธาตุไฟ เมื่อเกิดความไม่สมดุลในธาตุทั้ง 4 จะทำให้มนุษย์เราเกิดอาการไม่สบายขึ้น ฮิปโปเครติสได้กำหนดธาตุทั้ง 4 ไว้ (พันทิพย์ ฤกษ์สำราญ, 2535, หน้า 13) ดังนี้ คือ

ธาตุดิน + ธาตุน้ำ = ชื้น

ธาตุน้ำ + ธาตุลม = เย็น

ธาตุลม + ธาตุไฟ = ร้อน

ธาตุไฟ + ธาตุดิน = แห้ง

นอกจากนี้ ฮิปโปเครติสยังเป็นผู้ที่วางระเบียบแบบแผนจัดทำบันทึกการตรวจโรคให้เป็นแบบแผนและเป็นผู้วางรากฐานของการแพทย์ในปัจจุบันขึ้น ต่อมากกรีกเสื่อมลง ศูนย์กลางทางการแพทย์ได้ไปอยู่ที่อเล็กซานเดรีย (Alexandria) ประเทศอียิปต์และที่กรุงโรมของประเทศอิตาลี กรุงโรมมีแพทย์ที่มีชื่อเสียงหลายคน แต่ที่มีชื่อเสียงคือคลาเดียส กาลีน (Cladius Galen) ชาวโรมันมีความรู้ด้านการสุขภาพจัดบ้านเรือนให้ถูกสุขวิทยา จัดหาน้ำบริโภค การวางท่อระบายน้ำ และส่งน้ำ ปัจจุบันยังมีใช้อยู่ในกรุงโรมประเทศอิตาลี มีการสร้างที่อาบน้ำสาธารณะ ในสมัยนั้นมีการสำรวจสำมะโนครัวประชากร มีการกำจัดเหตุรำคาญควบคุมสินค้าที่ไม่ดี การควบคุมร้านค้า สุรา และได้มีข้อบังคับสำหรับก่อสร้างเคหะสถาน

ต่อมายุคกลาง (The Middle Ages) จักรวรรดิโรมันได้เสื่อมสลายลง จึงเข้าสู่ยุคมืด (Dark Ages) มีการรบราฆ่าฟันกัน มีโรคระบาดเกิดขึ้นทั้งโรคเรื้อนระบาดไปทั่วยุโรป ประชากรต้องอพยพหนีโรคระบาดกัน ยังมีโรคอหิวาตกโรคระบาดที่อินเดียเข้าไปในยุโรป ผู้คนล้มตายจำนวนมาก ตามด้วยกาฬโรคระบาดผู้คนล้มตายจำนวนมาก กล่าวกันว่าปี ค.ศ.

1340 คนจีนตายถึง 13 ล้านคน ที่กรุงไคโรมีคนตายวันละ 10,000 ถึง 15,000 คน จนสาธารณรัฐ Venetia ออกกฎหมายกักกันเรือที่อยู่ในข่ายสงสัย 30 - 40 วัน และเมืองมาร์แซล (Marsailles) ได้ออกกฎหมายเกี่ยวกับการกักกันโรคเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1383 ต่อมาคริสต์ศตวรรษที่ 15 มีผู้นำทางการแพทย์และนักวิทยาศาสตร์เกิดขึ้นมากมาย แต่ที่สำคัญก็มีนักวิทยาศาสตร์พาราเซล (Paracelsus) นำเอาปรอทมาใช้รักษาโรคได้ผลในช่วงแรกๆ ต่อมาไม่ได้ผลจึงล้มเลิกไป

วิลเลียม ฮาร์เวย์ (William Harvey) ค.ศ. 1578 - 1657 เป็นผู้ค้นพบการไหลเวียนของโลหิตทั้งแบบปกติและไม่ปกติ

แอนโทนี แวน ลีเวนฮุค (Antonie van Leeuwenhoek) ช่วง ค.ศ. 1723 ชาวดัชต์ค้นพบกล้องจุลทรรศน์ (Microscope) ปี ค.ศ. 1595

เอ็ดเวิร์ด เจนเนอร์ (Edward Jenner) ค.ศ. 1749 - 1823 เป็นชาวอังกฤษ ได้สนใจเกี่ยวกับไข้ทรพิษ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1792 เริ่มทดลองปลูกฝีครั้งแรกเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม ค.ศ. 1796 ให้กับเจมส์ ฟีลส์ (www.wikipedia.com) ประสบผลสำเร็จใช้ได้ดีโดยสกัดจากน้ำหนองของผู้ป่วยโรคฝีดาษวัว ทางรัฐสภาของอังกฤษได้รับรองผลการทดลองปี ค.ศ. 1800

ยุคประวัติศาสตร์ (History Period) ช่วงปี ค.ศ. 1800 ช่วงเวลานี้ได้มีอหิวาตกโรคระบาดที่อังกฤษ ประชาชนมีอาการท้องร่วงกันมาก จอห์น สโนว์ (John Snow) ค.ศ. 1813 - 1858 เป็นแพทย์ชาวอังกฤษ ได้ส่งให้คนอังกฤษในสมัยนั้นปิดบ่อน้ำที่นายแพทย์สโนว์ค้นพบว่าบ่อน้ำที่ใช้ดื่มที่อยู่ติดกับส้วมซึม คนที่ดื่มแล้วมักเกิดอาการท้องร่วง จึงสั่งปิดบ่อน้ำเหล่านั้นทำให้โรคท้องร่วงหายไป นายแพทย์สโนว์ได้แนะนำให้ประชาชนที่อาศัยในกรุงลอนดอนสร้างส้วมซึมขึ้นจึงถือว่าเป็นผู้ที่จัดระบบการสุขาภิบาล

หลุยส์ ปาสเตอร์ (Louis Pasteur) ค.ศ. 1822 - 1895 ชาวฝรั่งเศสเป็นผู้ค้นพบจุลินทรีย์ วัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า อหิวาตกโรค วัณโรค โรคคอติด และยังค้นพบเชื้อจุลินทรีย์อีกหลายชนิด ทั้งที่ทำให้เกิดฟองเกิดการเน่าเปื่อย หลุยส์ ปาสเตอร์ได้ตั้งทฤษฎีการหมักดอง นอกจากนี้ยังค้นพบโรคแอนแทรกซ์ (Anthrax) ในสัตว์ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชาวโลกอย่างมาก หลุยส์ ปาสเตอร์ได้ก่อตั้งสถาบันปาสเตอร์ (Pasteur Institute) ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศสตั้งแต่ปี ค.ศ. 1888 และก่อตั้งอีกหลายแห่งในประเทศต่างๆ รวมถึงในประเทศไทยด้วย โดยใช้ชื่อว่าสถานเสาวภา สถาบันปาสเตอร์ก่อตั้งเพื่อเป็นสถานทดลอง

นอกจากนี้ บุคคลที่สำคัญอย่าง โรเบิร์ต โคห์ (Robert Koch) ชาวเยอรมันที่ค้นพบเชื้อแบคทีเรีย Mycobacterium tuberculosis ที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดวัณโรคและยังค้นพบเชื้อ Vibrio ที่เป็นตัวทำให้เกิดอหิวาตกโรค โรเบิร์ต โคห์ ยังคงค้นพบอีกหลายอย่างจนได้รับรางวัลโนเบลเพื่อกลไกชีวภาพหรือยา

ในปี ค.ศ. 1910 ที่สหรัฐอเมริกาได้เริ่มงานสาธารณสุข โดย ลีมวล แซททัก (Lemuel Shattuck) เขามีความสนใจต่อการเฝ้าระวังทางสาธารณสุข แซททักได้เขียนรายงานเกี่ยวกับการสาธารณสุขของรัฐแมสซาชูเซต (Massachusetts) ภายใต้ชื่อว่า 'Report of the Sanitary Commission of the Massachusetts' เป็นรายงานที่เป็นรากฐานของการปฏิบัติงานสาธารณสุขหลายอย่างทั้งปัจจุบันและในอนาคต ถือเป็นระบบและกลไกที่สร้างขึ้นมาเพื่อติดตามสถานการณ์ใช้ในการวางแผน ควบคุม ป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้น (สังคม คุณคนณากรสกุล, 2548, หน้า 1-12)

การสาธารณสุขของประเทศไทย

การสาธารณสุขของไทยยุคต้นตั้งแต่สมัยสุโขทัย เป็นยุคที่เกิดจากการบวชเรียนของพระ มีความรู้ค้นคว้าหาวิธีการรักษา มีพระเก่งๆ ที่รักษาโดยวิชาการบวกกับคาถาอาคม เริ่มแรกใช้รักษาคนเจ็บให้หายจากการเจ็บป่วย หรือช่วยให้พ้นทุกข์ ซึ่งตามหลักพุทธศาสนาได้กล่าวถึงการเกิด แก่ เจ็บ และตาย ของมนุษย์เป็นธรรมดาของสัตว์โลก เมื่อมีการเกิดมาก็ต้องมีการบำรุงส่งเสริมให้เจริญเติบโตอยู่จนแก่จนเฒ่า เมื่อเกิดการเจ็บป่วยก็ต้องดูแลรักษาให้หายเจ็บป่วย และบำรุงรักษาส่งเสริมให้มีสุขภาพที่ดีแข็งแรง ต่อสู้กับโรคต่างๆ จนกว่าจะหายไป การเจ็บป่วยคือเป็นความทุกข์ที่ทรมานมนุษย์จนหาความสุขไม่ได้ มนุษย์ต้องเสาะแสวงหาวิธีการรักษาด้วยวิธีการต่างๆ สุดแต่จะค้นหาวิธีการได้อาจใช้พอมดหมอผีหรือหมอพระ วิธีการรักษาให้คนหายจากการเจ็บป่วย อาจมาจากวิธีการที่ช่างสังเกต คอยจดจำ หรือมีการลองผิดลองถูกและถ่ายทอดกันต่อมาเป็นรุ่นๆ หรือมีบันทึกจดจำเก็บรวบรวมเป็นตำราไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาค้นคว้าดัดแปลงให้เข้ากับยุคสมัยตามหลักวิชาการมากขึ้น

พระพุทธเจ้าเป็นผู้ที่บัญญัติหลักการสาธารณสุขไว้ในพระพุทธศาสนาถึงเรื่องทรงห้ามพระสงฆ์ขับถ่ายลงในแม่น้ำลำคลอง กับทรงให้ดื่มน้ำที่กรองสะอาดแล้ว ถ้าไม่ปฏิบัติตามถือว่าอาบัติ จึงถือเป็นต้นแบบของการสาธารณสุข แต่การบำบัดก็เป็นส่วนหนึ่งของการสาธารณสุขที่คนไทยคิดค้นกันขึ้นมาผสมผสานกับของต่างชาติที่ติดต่อค้าขายกับคนไทยมาก

ที่สุดคือชนชาติจีนและอินเดียที่มีการติดต่อกับคนไทยมากที่สุด ยุคสุโขทัยที่เป็นยุคเริ่มต้น (พ.ศ. 1900 - 2000) จึงยังไม่มีหลักฐานหรือร่องรอยมากนัก ส่วนมากจะได้รับอารยธรรมมาจากขอม แต่ยังคงมีหลักฐานทางวัฒนธรรมที่แสดงว่ากรุงสุโขทัยมีความเจริญรุ่งเรืองมาก่อน อาทิเช่น ศิลปจารึกของพ่อขุนรามคำแหง อ่างเก็บน้ำโดยการทำอ่างเก็บน้ำบนน้ำตกไทรกพระร่วง และทำท่อเป็นกระเบื้องดินเผา คล้ายท่อน้ำมาที่สระน้ำดินเหนียวเรียกว่าสระตระพังเงินตระพังทอง ตั้งอยู่ที่ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย นอกจากนี้ยังค้นพบบ่อน้ำที่ก่อด้วยอิฐเรียงเป็นรูปวงกลมตามสระน้ำเพื่อกรองน้ำให้สะอาดก่อนนำมาใช้ แต่ที่ค้นพบเป็นสิ่งที่สำคัญทางการสุขาภิบาลคือการค้นพบแผ่นส้วมที่ใช้อุจจาระเป็นแผ่นหิน 2 แผ่น ไม้ 1 แผ่น ที่มีช่องกลมๆ สำหรับการถ่ายอุจจาระที่ด้านข้างเป็นรูปนูนขึ้นมาสำหรับวางเท้า หลักฐานทั้งหมดอยู่ในพิพิธภัณฑสถานจังหวัดสุโขทัย

ชาวสุโขทัยยังรู้จักทำไม้กวาดจากหญ้าที่เรียกว่าต้นไม้กวาดซึ่งมีเรื่องขอมดำดินเล่าขานกันมาจนถึงปัจจุบัน นับว่ากรุงสุโขทัยมีการวิวัฒนาการเป็นการจัดการด้านสาธารณสุขแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่รู้จักทำความสะอาดต่อมาจนทุกวันนี้

การสาธารณสุขสมัยกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. 2000 - 2310) นับตั้งแต่ชนชาติไทยที่สถาปนาเมืองอุททองเป็นเมืองหลวงในดินแดนแถบสุวรรณภูมิเกิดมีโรคติดต่อร้ายแรงเกิดขึ้นที่เรียกในสมัยนั้นว่า โรคห่าหรือโรคอหิวาตกโรคในปัจจุบัน คร่าชีวิตประชาชนไปมากมาย จนต้องอพยพหนีไปตั้งเมืองใหม่ที่พระนครศรีอยุธยา แต่ในปี พ.ศ. 1900 ก็เกิดอหิวาตกโรคระบาดขึ้น มีคนไทยต้องล้มตายไปจำนวนมาก หมอที่มีอิทธิพลในสมัยนั้นส่วนใหญ่เป็นหมอจีน ปี พ.ศ. 2016 สมัยของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 มีชนชาติฝรั่งเข้ามาติดต่อกำขายตั้งหลักแหล่งในกรุงศรีอยุธยาหลายร้อยคน เป็นชาวโปรตุเกสที่อาจมีแพทย์หรือผู้ที่มีความรู้ติดตามเข้ามาด้วย ต้นตำรับยาแผนโบราณบางอย่างเช่นขี้ผึ้งใส่แผลยังคงมีต้นตำรับยาที่ใช้กันอยู่จนถึงปัจจุบัน มีชาวโปรตุเกสเป็นต้นตำรับของหวานที่ทำจากไข่ ซึ่งเป็นของหวานชาววังที่แพร่หลายมาจนปัจจุบันนี้คือฝอยทอง ทองหยิบ ทองหยอด เป็นต้น โรคระบาดยังคงปรากฏในสมัยกรุงศรีอยุธยาต้นปี พ.ศ. 2077 เกิดไข้ทรพิษระบาดไปทั่วแม้แต่ในวังสมเด็จพระบรมราชาที่ 4 ก็ทรงติดเชื้อประชวรด้วยไข้ทรพิษจนถึงเสด็จสวรรคต การแพทย์เจริญรุ่งเรืองอยู่ในครั้งสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ราวปี พ.ศ. 2205 มีบาทหลวงเข้ามาในประเทศไทยเพื่อประกาศศาสนาและช่วยทำการรักษาพยาบาลควบคู่กันไป สมเด็จพระนารายณ์ทรงเจริญสัมพันธไมตรีกับฝรั่งเศส พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 การบำบัดรักษาโรคจึงเป็นแบบ

ชาวตะวันตก พวกฝรั่งเศสได้ก่อตั้งโรงพยาบาลขึ้นมาที่พระนครศรีอยุธยา พร้อมทั้งได้รวบรวมตำรับตำรายาไว้ในสมัยนั้นหลายเล่มที่เป็นตำรับโอสถพระนารายณ์ได้มีตัวยาที่บำบัดโรคเป็นแบบของชาวตะวันตกแทรกอยู่หลายขนาน ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมีบาทหลวงชาวอิตาเลียนพร้อมคณะได้เข้ามาจัดการระบบน้ำให้กับชาวลพบุรีมีน้ำใช้และได้มีบาทหลวงชาวฝรั่งเศสที่เข้ามาดำเนินการท่อระบายน้ำน้ำจากทะเลชุบศรเข้าสู่เมืองลพบุรีเป็นท่อน้ำที่ต่อจากทะเลชุบศรผ่านประตูน้ำสู่ที่พักน้ำก่อนส่งน้ำไปใช้ในตัวเมืองลพบุรี ต่อมาต้นศตวรรษที่ 18 ประเทศไทยได้ประสบภัยแล้ว ประชาชนขาดแคลนน้ำที่ใช้บริโภค น้ำในลำน้ำเจ้าพระยาที่ไหลผ่านพระนครศรีอยุธยาแห้งงวดข้งเน่าเสียจนไม่สามารถใช้น้ำได้ จึงมีการห้ามใช้น้ำโสโครกที่เน่าเสียนั้นจนมีฝนตกลงมาประเทศไทยจึงรอดพ้นจากภัยพิบัติ แต่บ้านเมืองก็มีภัยสงครามเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งกรุงศรีอยุธยาได้ถึงกาลวิบัติเมื่อวันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2310 ไม่สามารถฟื้นฟูได้ในขณะนั้น พระเจ้าตากสินมหาราชได้กอบกู้เอกราชย้ายเมืองหลวงมาที่กรุงธนบุรี ซึ่งก็ยังคงเป็นช่วงสงครามอย่างต่อเนื่อง ไม่มีเวลาที่จะทำนุบำรุงบ้านเมืองมากนักจนกระทั่งสิ้นรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จึงเป็นสมัยของกรุงรัตนโกสินทร์

การสาธารณสุขสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ประเทศไทยไม่เคยมีการแพทย์มาก่อนหน้านี้ เดิมทีมีแต่เพียงหมอหลวงที่ดูแลหรือสังกัดเฉพาะสำนักพระราชวัง ถวายการรักษาบำบัดโรคประจำสำหรับเจ้านายชั้นสูงและพระเจ้าแผ่นดิน แต่สำหรับชาวบ้านทั่วไปจะมีหมอที่เรียกว่าหมอเคลยศักดิ์เป็นชาวบ้านที่สนใจคอยจดจำจากผู้รู้หรือมีความรู้บ้างคอยให้การรักษา

กรุงรัตนโกสินทร์ตั้งขึ้น พ.ศ. 2325 ยังคงเป็นช่วงของศึกสงครามอย่างต่อเนื่อง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงกรำศึกสงครามอย่างมาก การแพทย์จึงไม่ต่างกับสมัยกรุงศรีอยุธยามากนัก จวบจนสมัยรัชกาลที่ 3 สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2367 - 2394) ได้มีคณะนักบวชมิชชันนารีโปร.ตสแดนที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนาโดยทุนสมาคมมิชชันนารี กรุงลอนดอน ให้คณะที่เผยแพร่ศาสนาเข้ามาที่กรุงรัตนโกสินทร์นำยารักษาโรคมาแจกจ่ายให้ประชาชนคนไทยด้วย ซึ่งต่อมามี พ.ศ. 2374 ได้มีมิชชันนารีชาวอเมริกันเข้ามากรุงเทพฯ นำยารักษาโรคเข้ามาจำนวนมากและแจกจ่ายให้แก่ผู้เจ็บป่วย ที่มารับการรักษาไปพร้อมๆ กับการเผยแพร่ศาสนา และแจกจ่ายยารักษาให้กับผู้เจ็บป่วย นอกจากนี้ยังหมอ

งานหนึ่งคืองานนายแพทย์แมคเคาน (James W. McKean) ผู้ก่อตั้งสถานอนามัยโรคเรื้อรังแห่ง
 และปลุกปั้นองก์โรคโพรงจมูกด้วยวิธีผ่าตัดที่โรงพยาบาลวอชิงตัน โดยผู้ประดิษฐ์คิดค้น
 ของหมอบรัดเลย์เป็นผู้ประดิษฐ์วิธีผ่าตัดที่โรงพยาบาลวอชิงตัน โดยผู้ประดิษฐ์คิดค้น

ของอเมริกันและแพทย์ชาวอังกฤษในชื่อของโรงพยาบาลวอชิงตัน โดยผู้ประดิษฐ์คิดค้น

แพทย์และแพทย์อเมริกันที่ออกปฏิบัติงานในต่างประเทศและแพทย์อเมริกันที่ปฏิบัติงานใน
 ความเชื่อที่ถือเอาความเชื่อของชาวอเมริกันและแพทย์อเมริกันที่ปฏิบัติงานในต่างประเทศ
 แพทย์อเมริกันที่ปฏิบัติงานในต่างประเทศและแพทย์อเมริกันที่ปฏิบัติงานในต่างประเทศ

การที่สหรัฐอเมริกาได้ประกาศใช้กฎหมายนี้ในชื่อของโรงพยาบาลวอชิงตัน

ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2413 พระราชบัญญัติฉบับนี้บัญญัติว่า พระราชบัญญัติ
 วัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติฉบับนี้คือเพื่อช่วยเหลือผู้ป่วยโรคเรื้อรัง

การตั้งโรงพยาบาลลิวัว

ลิวัว

โรงพยาบาลลิวัวได้เปิดดำเนินการเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2394 ทางงานที่ปรึกษาของ
 ราชบัณฑิตยสถานซึ่งตั้งอยู่ที่ถนนวิสุทธิกษัตริย์ กรุงเทพมหานคร

สภาธรรมของโรงพยาบาลลิวัว

ประธานสภาธรรมของโรงพยาบาลลิวัวในขณะนั้นคือ นายแพทย์วิลเลียม เอช. เรย์โนลด์ส (Dr. William H. Reynolds) ซึ่ง
 ได้ดำรงตำแหน่งนี้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2392 จนถึงปี พ.ศ. 2400 ในกรุงวอชิงตัน โดยตั้งวงเงิน
 1,500 ดอลลาร์สหรัฐในการก่อสร้างโรงพยาบาลลิวัว โดยนายแพทย์วิลเลียม เอช. เรย์โนลด์ส
 ได้ทรงใจกว้างบริจาคทรัพย์ส่วนตัวให้แก่โรงพยาบาลลิวัว โดยนายแพทย์วิลเลียม เอช. เรย์โนลด์ส
 (Reynolds House) และเป็นผู้นำที่ปรึกษาในกิจการของโรงพยาบาลลิวัวโดยนายแพทย์วิลเลียม เอช. เรย์โนลด์ส
 ต่อมา พ.ศ. 2390 ได้มีการประกาศใช้กฎหมายฉบับนี้โดยนายแพทย์วิลเลียม เอช. เรย์โนลด์ส

ผู้สนับสนุนและเป็นต้นธาราฐิตาจารย์แรก เรียกว่าสภาธรรมลิวัว

2378 หมอบรัดเลย์ได้ทำการปลุกปั้นองก์โรคโพรงจมูกด้วยวิธีผ่าตัดที่โรงพยาบาลวอชิงตัน
 และปลุกปั้นองก์โรคโพรงจมูกด้วยวิธีผ่าตัดที่โรงพยาบาลวอชิงตัน โดยผู้ประดิษฐ์คิดค้น

แรกในประเทศไทย นอกจากนี้นายแพทย์แมคเคนได้นำเครื่องจักรเข้ามาผลิตยาเม็ดควินิน แก่โรคไข้จับสั่น และเป็นผู้ก่อตั้งสถานที่ผลิตภักดิ์หนองผิขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่

การดำเนินการสาธารณสุขโดยทางการเริ่มเป็นรูปร่างมากขึ้น ในรัชสมัยของรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้ริเริ่มที่จะ “แก้อันตรายอันใหญ่ยิ่งของชนทั้งปวง และคนจนอนาถาที่ป่วยไข้หาญาติที่จะอุปการะมิได้ โดยโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงพยาบาลประจำมณฑลผู้ชำนาญในการโรค และผู้พยาบาลและอาหารเลี้ยงแก่คนที่ป่วยไข้” โรงพยาบาลแห่งแรกที่ตั้งขึ้นคือโรงพยาบาลศิริราช จัดสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2429 โดยพระองค์ทรงคิดที่จะสร้างโรงพยาบาลมานานแล้ว พระองค์ต้องการให้ประชาชนมีสถานที่รักษาพยาบาลอย่างถาวรดังมีพระราชหัตถเลขาตรงกับวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2431 ความว่า

พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

ณ วัน 3 เดือน 1 แรม 7 ค่ำ ปีชวดสัมฤทธิ์ศก

ศักราช 1250

ถึงคอมมิสตีจัดการโรงพยาบาล ด้วยได้รับรายงานที่ได้จัดการโรงพยาบาลตั้งแต่ต้น มาจนบัดนี้ได้ทราบการโดยความยินดีเป็นอันมาก โรงพยาบาลนี้ได้คิดมาช้านาน อยากจะให้ มีขึ้นได้ในทันใด แต่การนั้นไม่สำเร็จไปได้ตลอด จนได้ตั้งใจแลออกปากอยู่เนืองๆ ว่าถ้าจะ ตายจะขอแบ่งเงินพระคลังข้างที่ เป็นส่วนหนึ่งมอบไว้สำหรับการโรงพยาบาล แลสั่งไว้ ขอให้จัดการให้สำเร็จดังประสงค์ ถ้ายังมีชีวิตอยู่ก็จะคิดจัดการให้มีขึ้นจงได้ และจะอุดหนุน การโรงพยาบาลด้วยทุนรอนส่วนหนึ่ง ไม่ชักเงินที่เป็นมรดกซึ่งกำหนดว่าจะให้ขึ้นมาใช้ แล มีอำนาจที่จะใช้เงินแผ่นดินได้อยู่ก็จะใช้เงินแผ่นดินเป็นรากเงาของการโรงพยาบาลบ้างตาม สมควร การที่คิดไว้นี้ได้ทดลองจะจัดการบ้างที่ยังไม่เห็นว่าจะเป็นการถาวรมั่นคงได้

ภายหลังเกิดวิบัติเคราะห์ร้ายลูกซึ่งเป็นที่รักตายเป็นที่สลดใจด้วยการที่รักษาไข้เจ็บ เห็นว่าแต่ลูกเราพิทักษ์รักษาเพียงนี้ยังได้ความทุกข์เวทนาแสนสาหัส ลูกราษฎรที่อนาถาทั้ง ปวงจะได้รับความลำบากทุกข์เวทนายิ่งกว่านี้ประการใด ยิ่งทำให้มีความปรารถนาที่จะให้มี โรงพยาบาลยิ่งขึ้น ภายหลังกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ คิดการที่จะตั้งโรงพยาบาล ทำความ เห็นมายื่น เห็นว่าเป็นทางที่จะจัดการตลอดได้ จึงได้ตั้งท่านทั้งหลายเป็นคอมมิสตีจัดการ แล ได้ปรึกษากับแม่เล็กเสาวภาผ่องศรี มีความชื่นชมในการที่จะสงเคราะห์แก่คนที่ได้รับความ

ลำบากด้วยป่วยไข้ นี้ด้วยยอมยกทรัพย์สินสมบัติของลูกที่ตายให้เป็นส่วนในการทำโรงพยาบาล
นี้เป็นต้นทุน

ท่านทั้งปวง ได้จัดการมาแต่นั้นจนถึงบัดนี้ได้บอกการทำมาจนเป็นการที่เห็นได้ว่า
กะเป็นการเรียบริอยมันคงต่อไป ดังนี้แล้ว จึงเป็นที่ให้มีความยินดียิ่งนัก ขอขอบใจกรมหมื่น
ดำรงราชานุภาพซึ่งเป็นต้นคิด แลคอมมิตตีทั้งปวงอันได้พร้อมในการช่วยจัดการให้ตลอด
ประสงค์ได้ดังนี้ คงจะเป็นส่วนความดีคือการกุศลติดตนสืบไปภายหน้า การที่เป็นคอมมิตตี
ช่วยกันจัดการมาก ๆ คนเช่นนี้ ก็เพราะจะอาศัยกำลังความคิดแลกำลังกายช่วยกันมาก ๆ
เพราะเป็นการแรกทำท่านทั้งปวงก็ย่อมมีราชการอื่น ๆ อยู่ด้วยกันทุกนาย การจัดเป็นรูปขึ้น
เช่นนี้แล้ว ก็เห็นควรจะให้ป็นหน้าที่จัดการเป็นกรมได้ เพราะมีการรักษาให้เป็นไปตามแบบ
อย่างมากกว่าที่จะต้องจัดใหม่จะเป็นการสะดวกในทางที่จะจัดการรักษาการ แลเป็นการสิ้น
กังวลของคอมมิตตีทั้งปวงด้วย เพราะฉะนั้น จึงขอสั่งให้เลิกคอมมิตตีตั้งแต่นี้ไป

(พระราชหัตถเลขา)

สยามมินทร์

(45 ปี กระทรวงสาธารณสุข, 2530, หน้า 2)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง
พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการเป็นกรรมการดำเนินการขึ้นคณะหนึ่ง ซึ่งมีรายพระนาม
และนาม (บันทึกวิ ฤกษ์สำราญ, 2535, หน้า 20) ดังต่อไปนี้

1. พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นศิริวัชร์สังกาส
2. พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ
3. พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าวัฒนานุกวงศ์
4. พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์
5. พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์
6. พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าปฤษฎางค์
7. พระยาโชฎีกกราชเศรษฐี (เถียน)
8. หลวงสิทธิ นายเวร
9. นายแพทย์ปีเตอร์ กาแวน

คณะกรรมการที่รัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ทรงตั้งขึ้นดำเนินการชื่อว่า “คอมมิตีจัดการโรงพยาบาล” มีพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นศิริราชสังกาส เป็นองค์ประธาน (45 ปี กระจงสาธาณสุข, 2530, หน้า 3) คณะกรรมการชุดนี้ได้ประชุมปรึกษากันเห็นพ้องต้องกันว่าที่ดินฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา พระราชวังบวรสถานพิมุขฝ่ายหลัง หรือเรียกว่า พระราชวังต้องเป็นสถานที่รกร้างว่างเปล่ามีต้นไม้อยู่มาก สมควรสร้างเป็นที่พักรักษาคนไข้ได้ จึงลงมือดำเนินการ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาพระราชทานเงินให้ 16,000 บาท ใช้ก่อสร้างเรือนคนไข้เรือนใหญ่ 3 หลัง เรือนเล็ก 3 หลัง หลังจากให้คณะกรรมการจัดตั้งโรงพยาบาลได้ระยะหนึ่งประมาณ 2 เดือน สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ ทรงพระประชวรอยู่ 18 วัน ได้สิ้นพระชนม์ ทำให้พระองค์ทรงต้องการให้มีโรงพยาบาลไว้รักษาประชชนมากขึ้น เพื่อมีไว้บรรเทาให้กับประชชน ต่อมาพระองค์ได้กำหนดการพระเมรุขึ้น ณ ท้องสนามหลวงกับเจ้านายขึ้นรวม 5 พระองค์ด้วยกันคือ

1. พระอัครชายา พระองค์เจ้าเสาวภาคนาวิรัตน์
2. สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพาหุรัตมณีมัย
3. กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์
4. สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าตรีเพ็ชรอุทิศธารง
5. สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์

เสร็จจากการพระเมรุแล้ว พระองค์ได้พระราชทานโรงเรือนต่างๆ ที่สร้างใช้ในงานพระเมรุ รวมทั้ง โต๊ะ ตู้ เติียง เก้าอี้ ที่ใช้ในวันแห่พระศพ ไว้ใช้ในโรงพยาบาล พร้อมได้พระราชทานเงินส่วนของสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ 56,500 บาท ไว้สำหรับสร้างถาวรวัตถุในโรงพยาบาลแห่งนี้ มีเจ้านายและเงินของชาวต่างประเทศที่ร่วมบริจาคช่วยการก่อสร้างอีกบางส่วนจนแล้วเสร็จ พระองค์ทรงตั้งชื่อโรงพยาบาลแห่งนี้ตามพระนามของพระโอรสว่า โรงศิริราชพยาบาล เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2431 และประกาศตั้งกรมพยาบาลขึ้นในวันเดียวกันโดยทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าศรีเสาวภาคย์ เป็นอธิบดีบังคับบัญชากรมพยาบาลคนแรก มีหน้าที่ควบคุมกิจการฝึกอบรมนักเรียนแพทย์และการบริหารของศิริราชพยาบาล และควบคุมกิจการของโรงพยาบาลอื่นที่มีอยู่แล้ว ตลอดจนปลูกฝีให้แก่ประชชน เป็นการเริ่มศักราชใหม่ของการแพทย์และการสาธารณสุขแผนปัจจุบันในประเทศไทย สันนิษฐานว่ากรมพยาบาลปีแรกนี้คงจะขึ้นตรงต่อ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในปีต่อมาหลังจากพระองค์เจ้าศรีเสาวภาคย์ทรงประชวรสิ้นพระชนม์ด้วยโรคปัสสาวะพิการที่โรงพยาบาลศิริราช การมีพยาบาลจึงย้ายไปสังกัดกระทรวงธรรมการ โรงพยาบาลศิริราชเปิดบำบัดคนไข้อย่างถาวรตั้งแต่วันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2431 เป็นต้นมา ครั้นถึงพฤษภาคม พ.ศ. 2432 กรมพยาบาลได้เปิดรับนักเรียนเข้าศึกษาวิชาแพทย จนถึงวันที่ 1 พฤษภาคม 2436 จึงประกาศตั้งชื่อโรงเรียนแพทย์ เป็น “โรงเรียนแพทยากร” ต่อมาปี พ.ศ. 2439 กรมพยาบาลที่อยู่ในสังกัดกระทรวงธรรมการได้จัดตั้งโรงเรียนผดุงครรภ์ โดยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ

ปี พ.ศ. 2440 รัชกาลที่ 5 ทรงเสด็จประพาสยุโรป ให้สมเด็จพระบรมราชินีนาถทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างโรงเรียนแพทย์ขึ้นในบริเวณศิริราชพยาบาลนั้น พระองค์ทรงเสด็จพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินีนาถมาทรงเปิดโรงเรียนโดยพระราชทานเปลี่ยนชื่อจากโรงเรียนราชแพทยากรเป็นโรงเรียนแพทยาลัย เมื่อวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2443 หลักสูตรชั้นต้นมีกำหนดให้ศึกษา 3 ปี ต่อมาเพิ่มเป็น 4 ปี 5 ปี และ 6 ปี คือ เรียนเตรียมแพทย์ 2 ปี ศึกษาวิชาแพทย์ต่ออีก 4 ปี จึงสำเร็จการศึกษาวิชาแพทย์ ได้รับประกาศนียบัตรตั้งแต่ปี พ.ศ. 2435 - 2470 เรียกว่าแพทย์ประกาศนียบัตร ต่อมาได้มีการปรับปรุงหลักสูตรวิชาแพทย์ใหม่ ผู้สำเร็จเรียกว่าเวชบัณฑิต หรือแพทย์ปริญญา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2471 โดยมีโรงพยาบาลศิริราชเป็นสถานที่ฝึกงานแพทย์ โรงพยาบาลศิริราชแรกเริ่มเปิดรักษาผู้ป่วยนั้นไม่มีผู้นิยมมารับการรักษานอกจากผู้ป่วยที่มีอาการหนักมากแล้ว จึงนำมาให้โรงพยาบาลบำบัดรักษา ซึ่งแต่ละรายก็ถึงแก่กรรม แพทย์หมดหนทางรักษาแล้วทั้งสิ้น คนทั่วไปจึงเห็นว่าใครมารักษาหรือเข้าโรงพยาบาลก็จะตายหมด จึงไม่ค่อยมีใครมาขอรับการรักษา จนแพทย์พยาบาลต้องรณรงค์ออกไปชี้แจงชักชวนให้คนมารับการรักษา แม้แต่ขอทาน รักษาให้ฟรี มีอาหารพร้อมที่พัก แต่ก็ไม่ได้รับความสนใจผิดกับปัจจุบันนี้ โรงพยาบาลศิริราชมีคนไข้จำนวนมาก แผนกผู้ป่วยนอก (O.P.D.) ต้องให้การรักษาคอนไค์วันละ 6,000 กว่าราย ปีหนึ่งเฉลี่ยแล้ว 2.5 ล้านคน นับเป็นโรงพยาบาลที่ต้องดูแลคนไข้จำนวนมาก

วิชาการแพทย์ก้าวหน้าขึ้นเรื่อยๆ โดยเสนาบดีกระทรวงธรรมการ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ได้ติดต่อทางมูลนิธิร็อกคิเฟลเลอร์ตั้งแต่วันที่ 16 พฤษภาคม 2464 ทางมูลนิธิร็อกคิเฟลเลอร์ได้ส่งศาสตราจารย์อี แอลลิส มาถึงวันที่ 10 ตุลาคม 2466 ให้มารับหน้าที่ผู้อำนวยการวิชาการแพทย์ และเป็นผู้แทนของมูลนิธิ นับเป็นความก้าวหน้าทางการ

สาธารณสุข และการแพทย์ไทย ต่อมาได้มีการจัดตั้งโรงเรียนแพทย์แผนโบราณขึ้นอีกแห่งหนึ่ง เรียกว่า “โรงเรียนพิษณุ” มีพระยาพิษณุ ประสาทรเวช เป็นผู้อำนวยการ มีนักเรียนไม่มากนัก โรงเรียนจึงล้มเลิกไป มีตำราปรากฏเป็นหลักฐานให้เห็นคือตำราแพทย์สงเคราะห์ เล่ม 1 เล่ม 2 กับตำราเวชศึกษาเล่ม 1 - 2 และเล่ม 3

สภากาชาดและสภาอุณาโลมแดง

กาชาดสากลเริ่มขึ้นครั้งแรก ณ กรุงเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ พ.ศ. 2406 ซึ่งขณะนั้นกรุงเจนีวาได้มีสมาคมสาธารณะสำหรับชุมชนแห่งกรุงเจนีวาอยู่แล้ว ต่อเมื่อองรี ด็อนองต์ (Jean Henri Dunant) ได้นำแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งสมาคมบรรเทาทุกข์ ทหารผู้เจ็บป่วยยามสงครามมาเผยแพร่ให้สมาคมสาธารณะสำหรับชุมชนแห่งกรุงเจนีวา ซึ่งมีนายกस्ताฟ มัลนิแยร์ เป็นนายกสมาคม ได้ให้การสนับสนุนแนวความคิดขององรี ด็อนองต์ ช่วยกันก่อตั้งกาชาดขึ้นเป็นครั้งแรก ปี พ.ศ. 2406 (เจเลียว บุญยงค์ และคณะ, 2545, หน้า 17)

สาเหตุแห่งการเกิดกาชาดสากลขึ้นนั้น เริ่มต้นจากปี ค.ศ. 1859 นายองรี ด็อนองต์ ชาวสวิตเซอร์แลนด์ ได้เดินทางไปทำกิจธุระทางภาคเหนือของประเทศอิตาลี เมื่อเดินทางไปหมู่บ้าน ซอลเฟรีโน (Solferino) ทางภาคเหนือของประเทศอิตาลี ขณะที่เกิดสงครามระหว่างอิตาลีกับออสเตรีย เป็นสมัยของพระเจ้านโปเลียนที่ 3 แห่งฝรั่งเศส ได้กรีธาทัพมาช่วยอิตาลี เพื่อจะแย่งแคว้นชาวอย การรบพุ่งครั้งนี้มีทหารเสียชีวิตถึง 4 หมื่นกว่าคน บาดเจ็บอีกจำนวนมากโดยไม่มีใครให้การรักษาดองนอนร้องครวญครางอยู่ก็มี นายองรี ด็อนองต์ พร้อมคณะที่เดินทางไปด้วยกันช่วยเหลือทหารที่ได้รับบาดเจ็บและได้ชักชวนชาวบ้านชายหญิงเข้าร่วมช่วยเหลือด้วยความสมัครใจ ช่วยกันปลดเปลื้องความเจ็บป่วยให้กับผู้บาดเจ็บ โดยไม่คำนึงว่าเป็นทหารของฝ่ายไหน นายองรี ด็อนองต์ ได้กลับมาเขียนหนังสือให้ชื่อว่า “ความทรงจำแห่งซอลเฟรีโน” (The Remember of Solferino) บรรยายภาพถึงความเจ็บปวดโหดเหี้ยมของสงคราม และการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาอาการเจ็บปวดออกเผยแพร่ไปที่ต่างๆ หลายประเทศ ข้อความที่เขียนถูกแปลเป็นภาษาต่างๆ หลายภาษา มีผู้คนอ่านแล้วเกิดศรัทธาในแนวความคิดทุกชนชั้น การสนับสนุนการก่อตั้งสมาคมกาชาดสากลขึ้น เป็นสมาคมการกุศลให้ช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ให้ทหารที่ป่วยเจ็บ รัฐบาลสวิตเซอร์แลนด์ ได้เชิญประเทศต่างๆ เข้าร่วมประชุม ณ กรุงเจนีวา ตกลงตั้งกรรมการจัดการในเรื่องการรักษาพยาบาลคนเจ็บใช้ในสนามรบ ต่อมาวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2407 ผู้แทน 12 ประเทศ ได้

ประชุมตกลงร่วมกัน และมีรัฐบาลที่ไม่ได้เข้าร่วมประชุมได้ให้คำรับรองเพิ่มเติม รวมทั้ง รัฐบาลไทยด้วย ต่อมายังมีการประชุมร่วมกันอีกหลายครั้ง

หลังจากที่ลงนามในสัญญาเจนีวายอมรับสมาคมการกุศลให้ช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ ทหารที่ได้รับบาดเจ็บ โดยให้สมาคมทำตามหน้าที่ได้โดยชอบ เวลาต่อมาสมาคมการกุศล นั้นๆ ได้เปลี่ยนชื่อสมาคมมาเป็น “สภากาชาด” ประเทศไทยนับแต่ร่วมลงนามในสัญญา เจนีวาก็ไม่ได้จัดตั้งสมาคมแต่อย่างใดจนกระทั่งเกิดสงครามต่อสู้กันระหว่างรัฐบาลไทยกับ ฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2436 เรื่องเขตแดนลุ่มแม่น้ำโขง ทหารที่ต่อสู้กันมีการบาดเจ็บเกิดขึ้นแต่ ไม่มีกองกุศลใดเข้าไปให้การช่วยเหลือเหล่าสตรีได้ร่วมกันให้ท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ เป็นหัวหน้า กราบบังคมทูลสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชเทวี ขอให้เป็นพระชนนีบำรุงต่อ สภากาการกุศลเพื่อช่วยเหลือทหารที่เจ็บป่วย โดยตั้งเป็นสภาอุณาโลมแดง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จัดตั้งสภา อุณาโลมแดง ตั้งแต่ ร.ศ. 112 หรือ พ.ศ. 2446 ยื่นขอเข้าร่วมเป็นสมาชิกสภากาชาด และ ได้รับการรับรองเป็นสมาชิก เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2463 ให้ยึดหลัก 12 ข้อของ กรรมการกาชาดระหว่างประเทศ (พันทิวี ฤกษ์สำราญ, 2535, หน้า 33) ดังนี้

1. เป็นสภาในประเทศซึ่งได้ใช้สัญญาเจนีวา
2. เป็นสภาในประเทศที่ไม่มีสมาคมกาชาดอื่น ซึ่งกรรมการระหว่างชาติได้รับรอง แล้ว
3. รัฐบาลของประเทศได้รับรองว่าให้เป็นผู้ช่วยในการพยาบาลทหาร
4. มีนามว่า “สภากาชาดประจำชาติ”
5. ใช้กาชาดบนพื้นขาวเป็นสีแดงเครื่องหมายของตน
6. มีกรรมการกลางเป็นหัวหน้าเป็นผู้แทนในการเกี่ยวข้องกับสมาคมอื่นๆ
7. แผ่กิจการของตนไปทั่วประเทศของตนและเมืองขึ้นต่างๆ
8. รับคนในชาติของตนเข้าในสมาคมโดยไม่มีขีดคั่นอย่างใด เช่น ไม่ว่าเป็นชาย หรือหญิง ไม่ว่าถือศาสนาใด มีความเห็นในทางการเมืองอย่างใด ดังนี้ เป็นต้น
9. ต้องไปตั้งแผ่กิจการของตนให้คลุมถึงการพยาบาลทหารทุกๆ สาขา
10. สัญญาว่าจะเตรียมการแต่ในเวลาสงบศึกให้สามารถทำประโยชน์ได้ในเวลา สงคราม

11. ยึดหลักความยึดเหนี่ยวอย่างเดี่ยวในใจ (Principle of Moral Solidarity) ซึ่งโยงระหว่างสมาคมประจำชาติทั้งปวง

12. สัญญาว่าจะมีการติดต่อกับสมาคมชาติอื่น และกรรมการระหว่างชาติอยู่เสมอ

สภาอุณาโลมแดงได้ปรับระเบียบข้อบังคับให้เข้ากับหลักการของสภากาชาดสากลจนได้รับการรับรองเป็นสมาชิกของสภากาชาดและประกอบกิจการต่างๆ ต่อมา แต่ที่หลายฝ่ายเป็นห่วงกันก็คือ สภาอุณาโลมแดงยังไม่มีสถานที่ตั้งที่แน่นอนเป็นหลักแหล่ง อุปกรณ์เครื่องใช้ยาต่างๆ ไม่มีที่เก็บรักษา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระบรมราชโองการให้กรมยุทธนาธิการ ปัจจุบันคือกระทรวงกลาโหม ดำเนินการปรับปรุงให้ดีขึ้น ซึ่งกรมยุทธนาธิการสมัยนั้นมีจอมพลกรมพระนครไชยศรีสุรเดชเป็นผู้บัญชาการ ได้ทำหนังสือกราบบังคมทูลถึงสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชมกุฎราชกุมาร ผู้สำเร็จราชการรักษาพระนคร เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน ร.ศ. 126 หรือ พ.ศ. 2450 สืบเนื่องจากรัชกาลที่ 5 ทรงเสด็จประพาสยุโรปในปี พ.ศ. 2449 หรือ ร.ศ. 125 ได้มีกระแสรับสั่งให้กรมยุทธนาธิการจัดการเรื่องสภาอุณาโลมแดง กรมยุทธนาธิการได้เสนอความเห็นว่าจะควรมีการจัดตั้งสถานพยาบาลที่ถาวรและจัดหาเจ้าหน้าที่มาปฏิบัติงานเป็นประจำโดยให้รัฐบาลเป็นผู้ว่าจ้างพนักงานทั้งแพทย์และพยาบาล โดยคอยปฏิบัติตามคณะกรรมการบริหารสภาอุณาโลมแดง ข้อเสนอของกรมยุทธนาธิการได้ถูกระงับไว้ชั่วคราวจนพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตในวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2453 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยบรรดาพระโอรสพระธิดาในรัชกาลที่ 5 ได้ทรงร่วมกันบำเพ็ญพระราชกุศลสนองพระเดชพระคุณเป็นพิเศษร่วมกันจัดสร้างเป็นการประโชชน์เพื่อเป็นอนุสรณ์เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระบรมชนกนารถจัดสร้างโรงพยาบาลสภากาชาดขึ้น โดยพระองค์ทรงยกที่ดินตำบลศาลาแดง ตรงข้ามสวนลุมพินีเป็นที่ก่อสร้าง ให้เสนาบดีกระทรวงกลาโหมท่านจอมพลพระเจ้าพี่ยาเธอกรมพระนครไชยศรีสุรเดชเป็นผู้ดำเนินการก่อสร้าง ตั้งแต่วันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2454 เป็นต้นมา แต่ยังไม่แล้วเสร็จ ท่านเสนาบดีกระทรวงกลาโหมก็สิ้นพระชนม์ จึงโปรดเกล้าฯ ให้พลเอกสมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ เสนาธิการทหารบก อำนวยการสร้างต่อจนแล้วเสร็จ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานนามตามพระปรมาภิไธยในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีรินทร มหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่า “โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์” และทรงเสด็จเปิดโรงพยาบาล เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2457 ในช่วงแรกโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์

ขึ้นอยู่กับกระทรวงกลาโหมชั่วคราวจนกระทั่งถึงวันที่ 31 เมษายน พ.ศ. 2459 โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์เป็นสถานพยาบาลของสภาอากาศ ขึ้นตรงต่อสภาอากาศไทย จึงตรงกับข้อบังคับของกรรมการสภาอากาศระหว่างประเทศ จึงได้รับเข้าเป็นสมาชิกของสภาอากาศสากลตั้งแต่วันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2463 จึงนับว่าโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เป็นโรงพยาบาลที่มีความสำคัญมากในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกสภาอากาศสากลและเป็นสถานพยาบาลที่สำคัญในการรักษาดูแลผู้ป่วย ผลิตแพทย์ พยาบาล มากมาย ปัจจุบันถือว่าเป็นโรงพยาบาลที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก แพทย์ที่ดี มีความสามารถมาก ๆ เกิดจากสถานที่แห่งนี้ ผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก หลายคนที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของนานาชาติ

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, W.H.O.)

จัดเป็นสาขาวิชาหนึ่งในองค์การสหประชาชาติที่สร้างขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือกันทางการแพทย์และการสาธารณสุข ประเทศไทยก็เป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับองค์การสหประชาชาติที่ทำการกิจกรรมที่เกี่ยวกับวงการแพทย์และการสาธารณสุขทั่วไป สิ่งที่สหประชาชาติต้องจัดทำคือ

1. การฟื้นฟูในด้านสุขภาพของโลก โดยการจัดการฟื้นฟูการปราบโรคติดต่อ ให้เงินแก่ประเทศล้าหลังเพื่อไปบูรณะการสาธารณสุข
2. วางแผนการเพิ่มพูนนายแพทย์
3. การผลิตเคมีภัณฑ์ยารักษาโรค
4. สร้างโรงพยาบาล
5. ฟื้นฟูอุปสังคม โดยการจัดองค์การหาทุนเพื่อช่วยเหลือเด็กอนาถา และช่วยผู้ประสบทุกข์ภัยทั่วโลก
6. ช่วยเหลือประเทศที่ขาดแคลนในด้านอุปกรณ์การศึกษา เช่น ตำรา เครื่องครุภัณฑ์ เครื่องทดลองวิทยาศาสตร์ สถานที่เรียนและครู
7. ตั้งทุนการศึกษาระหว่างประเทศ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และความเข้าใจซึ่งกันและกัน
8. พิจารณาปัญหาผู้ลี้ภัย ผู้อพยพ พิจารณาเรื่องกรรมกร เพื่อจำกัดเวลาทำงาน พิจารณาค่าจ้างแรงงานกรรมกร เวลาพักผ่อน การให้ความปลอดภัยในด้านสุขภาพแก่กรรมกร ปัญหากรรมกรว่างงาน

9. พิจารณาปัญหาเรื่องยาเสพติดและยาฝิ่น อันต่อเนื่องมาจากงานของสันนิบาตชาติ ซึ่งยุติไปในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 พื้นฟูยกขึ้นพิจารณากันใหม่

องค์การอนามัยโลก ได้ชักชวนประเทศต่างๆ เข้าเป็นภาคีสมาชิก เริ่มจาก 26 ประเทศ ต่อมาเมื่อถึง 76 ประเทศ รวมทั้งประเทศไทยที่สมัครเข้าเป็นสมาชิก เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2489 แต่มีบางประเทศที่เป็นกลุ่มประเทศบริวารของรัสเซีย ลาออกไป 7 ประเทศ (พันทวี ฤกษ์สำราญ, 2535, หน้า 54)

องค์การอนามัยโลกตั้งอยู่ที่กรุงเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ องค์การอนามัยโลก จะเชิญให้สมาชิกร่วมกันร่างธรรมนูญขององค์การอนามัยโลก ออกกฎบัตรผูกพันให้สมาชิกแต่ละประเทศดำเนินการตามข้อบังคับธรรมนูญการอนามัยโลก มีความรวม 82 มาตรา

คำประกาศใช้กฎบัตร ของภาคีสมาชิกองค์การอนามัยโลก

บรรดาประเทศต่างๆ ซึ่งเป็นภาคีแห่งธรรมนูญนี้ขอประกาศว่า เพื่อให้เป็นไปตามกฎบัตรสหประชาชาติ หลักการต่างๆ ดังต่อไปนี้ได้ก่อตั้งขึ้นจากรากฐานแห่งความสุขความสมบูรณ์ การสัมพันธ์สามัคคีกลมเกลียวกัน และความปลอดภัยของประชาชนทั้งมวล

อนามัย คือ ภาวะที่สมบูรณ์ทางกาย ทางใจ และทางสังคม ในการอยู่ดีกินดี ไม่ได้หมายถึงแต่ความปราศจากโรคภัยและทุพพลภาพเท่านั้น

ความเกษมสำราญในการบรรลุถึงระดับอนามัยอย่างสูงสุด เป็นรากฐานแห่งสิทธิของบุคคลแต่ละคนโดยไม่คำนึงว่ามีเชื้อชาติ ศาสนา ความเชื่อมั่นในลัทธิการเมือง เศรษฐกิจ หรือสังคมใดเท่านั้น

อนามัยของประชาชนทั้งมวลเป็นรากฐานแห่งการบรรลุซึ่งสันติภาพและความปลอดภัย พร้อมด้วยอาศัยความร่วมมืออย่างเต็มกำลังจากเอกชนและประเทศต่างๆ

ความสำเร็จคือผลแห่งประเทศใดๆ ในการจัดตั้งและคุ้มครองต่อการอนามัยเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับทุกคน

การคลี่คลายขยายตัวตามแคว้นแคว้นต่างๆ โดยไม่เท่าเทียมกันอันเนื่องมาจากการจัดตั้งอนามัย และการควบคุมโรค โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรคติดต่ออันตราย ย่อมจะเป็นอันตรายต่อส่วนรวมทั่วโลกเหมือนกัน

การคลี่คลายขยายตัวในเรื่องการอนามัยของยูวชนนับว่าเป็รากฐานอันสำคัญยิ่ง ความสามารถในการครองชีพอยู่อย่างกลมเกลียวกัน ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสถานที่ สิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการขยายตัวดังที่กล่าวมาแล้ว

การเผยแพร่คุณประโยชน์ต่างๆ ทางกายภาพ จิตวิทยา และการถ่ายทอดให้ความรู้ ไปยังประชาชนทั้งมวล เป็นสิ่งสำคัญยิ่งในอันที่จะบรรลุผลถึงซึ่งการอนามัย

การให้ความคิดเห็นแนะนำการร่วมมืออย่างใกล้ชิดของสาธารณชน เป็นปัจจัย สำคัญต่อความก้าวหน้าทางอนามัยของประชาชน

รัฐบาลต่างๆ ต้องรับผิดชอบต่อการอนามัยของประชาชน ซึ่งอาจปฏิบัติการให้ สำเร็จได้ด้วยการกำหนดวิธีการทางอนามัยและทางสังคมเป็นสัดส่วน

หลักการดังกล่าว ทุกประเทศตกลงยอมรับหลักการเพื่อความมุ่งหมายในการ ร่วมมือระหว่างกัน และเพื่อส่งเสริมคุ้มครองอนามัยของประชาชนทั้งมวล การจัดตั้งองค์การ อนามัยโลกขึ้นในฐานะเป็นสำนักงานผู้แทนพิเศษของสหประชาชาติ ดังวัตถุประสงค์ของ องค์การอนามัยแห่งโลก ต้องการให้ประชาชนทั้งมวลได้บรรลุถึงระดับอนามัยที่ดีสูงสุดเท่าที่ สามารถจะทำได้

การบริหารงานขององค์การอนามัยโลก

เมื่อองค์การอนามัยโลกได้จัดตั้งขึ้นมาแล้ว สมาชิกที่เข้าบริหารงานในสำนักงาน กลางมีลักษณะคล้ายเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ จึงได้จัดแบ่งกลุ่มประเทศต่างๆ ให้เป็นฝ่ายบริหาร งานตามท้องถิ่นเรียกสำนักงานฝ่ายบริหารนั้นว่า สำนักงานท้องถิ่นส่วนภูมิภาค หรือเรียกว่า Regional Office โดยแบ่งส่วนของโลกออกเป็นกลุ่ม เช่น Near East, Far East, South East และอื่นๆ สำหรับประเทศไทยรวมอยู่ในกลุ่มของพวก South East Asia หรือเอเชีย ฝ่ายตะวันออกเฉียงใต้ มี 6 ประเทศด้วยกันที่รวมอยู่ในกลุ่มนี้ก็คือ ไทย พม่า อินเดี ย ซิลอน อาฟกานิสถาน และอินโดนีเซีย ตั้งสำนักงานเป"นที่ทำการอยู่ที่กรุงนิวเดลี ประเทศอินเดีย สำหรับบริหารงานตามนโยบายหรือนิติบัญญัติที่องค์การอนามัยโลกประกาศใช้ ในปีหนึ่งจะ มีการประชุมผู้แทนระหว่างประเทศที่กรุงเจนีวาครั้งหนึ่ง แล้วฝ่ายบริหารงานท้องถิ่นส่วน ภูมิภาคก็จะนัดประชุมผู้แทนประเทศในกลุ่มของตนปีละครั้งเหมือนกัน เพื่อรับเอานโยบาย จากองค์การอนามัยโลกเข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือกัน สำหรับนำไปดำเนินการภายใน ประเทศของตน การประชุมกลุ่มเครือประเทศนี้ ฝ่ายไทยก็ได้เข้าร่วมประชุมมาแล้วรวม 4 ครั้ง คือ ประชุมที่ประเทศอินเดีย 2 ครั้ง ที่ซิลอน 1 ครั้ง ครั้งที่ 4 ปี พ.ศ. 2494 ไปประชุมที่ ประเทศพม่า

อนึ่ง ตามธรรมนูญขององค์การอนามัยโลก ซึ่งมีอยู่รวม 82 มาตรานั้น ในมาตรา 2 มี ข้อความเกี่ยวข้องกับการแพทย์และการสาธารณสุขอยู่มากถึง 13 ข้อ ในข้อ 13 นี้ยังแบ่ง

ออกเป็นงาน 2 ประเภท คือ ประเภทที่หนึ่งได้แก่งานที่สนใจต้องทำก่อน ประเภทที่สองเป็นงานส่วนอื่นค่อยทำค่อยไปคล้ายกับพระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล อันแบ่งงานที่จำต้องทำและงานที่อาจจะทำต่อไป

ในสมัยนั้น งานที่สนใจและต้องทำก่อนในขณะนั้นมีอยู่ 5 ประเภทด้วยกัน คือ

1. เรื่องการควบคุมไข้มาเลเรีย
2. เรื่องวัณโรค
3. เรื่องกามโรค
4. เรื่องการสงเคราะห์แม่และเด็ก
5. เรื่องอาหาร

ประเทศไทยร่วมมือกับองค์การอนามัยโลกตามกฎหมาย

งานทั้ง 6 ประเภท กับงานสาขาอื่นของสหประชาชาติที่ฝ่ายสาธารณสุขในประเทศไทยได้ให้ความร่วมมือ มีดังต่อไปนี้

1. เรื่องการควบคุมไข้มาเลเรียเป็นเรื่องที่จะต้องรีบจัดทำก่อน ด้วยเหตุผลว่าขณะนี้โลกยังขาดปริมาณอาหาร แต่การจะได้อาหารบางอย่างในประเทศโดยย่อต้องพิจารณาพื้นภูมิประเทศนั้น ว่ามีพืชผลธัญญาหารชนิดใดสมบูรณ์ก็พิจารณาเป็นรายไป เช่น ประเทศไทยเมืองข้าวก็ต้องจัดทำเพื่อเพิ่มผลิตผลออกมาโดยอาศัยกำลังแรงงานผู้เป็นชาวนา ฉะนั้นในเรื่องจัดการควบคุมไข้มาเลเรียจึงเป็นเรื่องต้องช่วยชาวนา ให้ทำนาให้ได้ผลยิ่งขึ้น ถ้าหากว่าชาวนาเจ็บป่วยด้วยไข้มาเลเรีย ซึ่งเป็นชุกชุมในหน้าฤดูทำนาและฤดูเกี่ยวข้าวเสียแล้ว การผลิตข้าวก็ไม่ได้ผลดีขึ้น หรือมีฉะนั้นก็ต้องจ้างเขาทำให้ครอบครัวนั้นเสื่อมไปในทางเศรษฐกิจ นอกจากการช่วยเหลือความป่วยเจ็บของชาวนาให้มีสุขภาพสมบูรณ์ในการทำนาแล้ว การช่วยเหลือของงานแขนงอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ก็ โดยมีจุดประสงค์ที่ต้องการให้โลกมีอาหารเพียงพอ เพราะในสมัยนี้ไม่มีประเทศใดจะทรงตัวอยู่ในโลกนี้ได้โดยโดดเดี่ยว ต้องอาศัยความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อความหวังผลในสันติสุขของชาวโลกร่วมกันโดยทั่วหน้า ดังนั้น แม้ชาวนาจะได้รับการช่วยเหลือในทางปราศจากโรคแล้วก็ตาม ดันข้าวที่ได้ทำการปลูกไว้อาจไม่ได้ผลตามความต้องการ เพราะดันข้าวย่อมน้ำหล่อเลี้ยง ตลอดจนต้นข้าวเองก็ต้องอาศัยปุ๋ยและอื่นๆ หล่อเลี้ยงให้ลำต้นเติบโตกรวงได้มาก ทางสาขางานองค์การสหประชาชาติได้ให้ความร่วมมือช่วยในเรื่องชลประทานและการเกษตร รวมทั้งผลในเรื่องอื่นที่ต่อเนื่องกัน ในตอนท้ายเมื่อได้จัดให้ชาวนามีร่างกาย

สมบูรณ์ทำนาได้ผลเต็มหน่วยแล้ว ก็พิจารณาต่อไปถึงการขนส่งไปสู่ประเทศต่างๆ ที่ขาดแคลน จำเป็นต้องจัดการคมนาคมให้สะดวกขึ้น จึงให้เรือแมนฮัตตันเป็นเรือสำหรับขุดสันดอนให้เรือขนาดใหญ่เข้าเทียบท่าสู่ท่าเรือไทยได้ เป็นการช่วยส่งเสริมทางเศรษฐกิจของประเทศไทยอย่างอื่น ๆ รวมทั้งเรื่องนี้เป็นเรื่องอยู่ในโครงการสันติภาพเกี่ยวกับงานเศรษฐกิจอย่างอื่นของโลก ตามจุดประสงค์ของสหประชาชาติ

การร่วมมือ การควบคุมไข้มาเลเรียระหว่างองค์การอนามัยโลกกับประเทศไทยนั้น ได้มีหน่วยเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยและหน่วยผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศขององค์การอนามัยโลกดำเนินการจัดทำอยู่ในท้องที่ภาคเหนือของประเทศไทย ปรากฏผลงานเป็นที่พึงพอใจในการที่ทำให้อัตราป่วยและอัตราตายลดน้อยลงมาก

2. เรื่องวัณโรค ทางองค์การอนามัยโลกได้ส่งผู้เชี่ยวชาญร่วมกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย ทำการสำรวจและให้เครื่องเวชภัณฑ์และยาบำบัดวัณโรค มอบให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยดำเนินการต้านทานวัณโรค

3. เรื่องกามโรคและโรคคุดทะราด สำหรับเรื่องกามโรค ทางองค์การอนามัยโลกได้ช่วยเหลือเวชภัณฑ์และยาเพนิซิลลินอินออยส์ทำการบำบัดผู้ป่วยด้วยกามโรค ส่วนเรื่องโรคคุดทะราดเป็นงานขององค์การอนามัยโลกและองค์การเงินทุนฉุกเฉินระหว่างประเทศสำหรับเด็กหรือเรียกว่า United National International Children's Emergency Fund ชื่อย่อว่ายูนิเซฟ (UNICEF) ซึ่งเป็นสาขางานแขนงหนึ่งขององค์การสหประชาชาติ มีนโยบายร่วมกันที่จะกำจัดโรคคุดทะราดให้หมดไปจากประเทศไทย ได้ดำเนินการจัดทำที่จังหวัดราชบุรีเป็นครั้งแรก ทำการสำรวจ ให้การศึกษาอบรม โดยมีเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศโดยเฉพาะสำหรับโรคนี้ร่วมกับนายแพทย์และเจ้าหน้าที่ของฝ่ายไทย ทำการบำบัดโรคคุดทะราด และจัดส่งหน่วยบำบัดโรคไปยังจังหวัดอุบลราชธานี ให้เป็นแหล่งบำบัดสำหรับประชาชนในท้องที่จังหวัดภาคอีสานและอีกหน่วยหนึ่งที่จังหวัดนครราชสีมา ให้เป็นแหล่งสำหรับบำบัดให้แก่ประชาชนในท้องที่จังหวัดภาคใต้ ซึ่งมีผู้ป่วยด้วยโรคนี้สูงกว่าจังหวัดอื่นในภาคใต้ ในภาคต่อไปถ้าเจ้าหน้าที่ได้รับการอบรมที่หน่วยกลางจังหวัดราชบุรีเสร็จแล้ว ก็จะได้ขยายงานโดยส่งผู้สำเร็จการอบรมไปทำงานในจังหวัดต่างๆ ได้อีก 26 หน่วย และได้มีการประชุมผู้เชี่ยวชาญนานาชาติในเรื่องนี้ที่กรุงเทพฯ ในระหว่างวันที่ 14 - 22 มีนาคม 2495 ที่ศาลาสหทัย เรียกชื่อว่า An International Symposium and Laws Control

4. เรื่องการสงเคราะห์แม่และเด็ก เป็นเรื่องขององค์การวิงวอนสงเคราะห์เด็กหรือเรียกว่า United Nation Appeal for Children มีชื่อย่อว่ายูแนค (UNAC) เข้ามาทำการร่วมกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย โดยช่วยเหลือจัดตั้งหน่วยสงเคราะห์แม่และเด็กทางบก รวม 5 หน่วย หน่วยเรือ 1 หน่วย หน่วยบกใช้รถยนต์เป็นพาหนะ หน่วยเรือใช้เรือยนต์ เป็นพาหนะ แต่ละหน่วยประกอบด้วยนายแพทย์ นางสงเคราะห์ และเจ้าหน้าที่อื่นอีกตามสมควรทำการชี้แจงแนะนำให้ทราบถึงการระวังรักษาตัวและบำรุงรักษาเด็ก รับทำการคลอดบุตรเพื่อประโยชน์ในการเพิ่มพูนพลเมือง นอกจากนี้ยังทำการช่วยเหลือการบำบัดโรคให้แก่ประชาชนที่มาขอความช่วยเหลือด้วยอีกส่วนหนึ่ง แต่ละหน่วยจะได้ทำการอยู่ในท้องที่จังหวัดละ 1 เดือนแล้วเคลื่อนไปจัดทำในท้องที่จังหวัดอื่นต่อไป

นอกจากนี้ ในชั้นเดิมทางสาธารณสุขมีสถานที่จัดเป็นหน่วยสงเคราะห์แม่และเด็กอยู่ในท้องที่จังหวัดเชียงใหม่ 1 แห่ง ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่มีนางสงเคราะห์และนางผดุงครรภ์ชั้น 2 อยู่ประจำทำงาน ในขณะนี้ได้ร่วมมือกันขยายไปตามสุขศาลาชั้น 2 ประจำอำเภอต่างๆ อีก 14 แห่ง และจัดสร้างสถานสงเคราะห์แม่และเด็กขึ้นในท้องที่อำเภอยานนาวา จังหวัดพระนครอีก 1 แห่ง

5. เรื่องการสุขภาพีบาลตัวอย่าง - ได้รับการร่วมมือกับองค์การสภาเศรษฐกิจหรือเรียกชื่อว่า Economic Co-operation Administration ซึ่งมีชื่อย่อว่า (ECA) ได้ช่วยเหลือให้เครื่องอุปกรณ์การขุดบ่อน้ำตื้นและบ่อน้ำลึก พร้อมด้วยรถยนต์ทำการขุดบ่อและรถบรรทุก เครื่องตรวจปริมาณคลอรีน กับจัดส่งเจ้าหน้าที่ช่างสุขภาพีบาล แพทย์ นางพยาบาล และเจ้าหน้าที่สุขศึกษาเข้าร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย จัดขึ้นเป็นหน่วยทำการส่งเสริมสุขภาพีบาลในท้องที่จังหวัดชลบุรี กับส่งหน่วยสาธารณสุขเคลื่อนที่ฝ่ายไทยร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญในทางควบคุมไข้มาเลเรียต่างประเทศ ร่วมมือทำการส่งเสริมสุขภาพีบาลตัวอย่างขึ้น ในท้องที่อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่อีกแห่งหนึ่ง และทำการร่วมมือกันสำรวจภาวะการสุขภาพีบาลในเขตเทศบาลนครกรุงเทพฯ และธนบุรี หน่วยนี้ได้ยุบแล้วไปรวมอยู่ในหน่วยองค์การ M.S.A.

6. เรื่องอาหาร - การร่วมมือเกี่ยวกับงานเรื่องอาหาร ในขณะนี้มีงานหลายสาขาที่ได้มาทำการช่วยเหลือร่วมมือ คือ

(1) องค์การเงินทุนฉุกเฉินระหว่างประเทศสำหรับ (UNICEF) ได้ส่งทางนำนมผงมาให้แก่ประเทศไทย มีนโยบายเพื่อหวังให้สุขภาพของเด็กและหญิงมีครรภ์รวมทั้งแม่ลูกอ่อนเจริญดีขึ้น

(2) เจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญขององค์การอาหารและเกษตร (F.A.O.) เข้ามาร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยไปสำรวจโรคขาดธาตุอาหารของประชาชนทางจังหวัดภาคใต้และภาคอีสาน

(3) เจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญขององค์การสหประชาชาติ เข้ามาร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยทำการอบรมวิชาโภชนาศาสตร์

(4) องค์การอาหารและเกษตร (F.A.O.) ได้ให้เครื่องมือวิเคราะห์อาหาร 2 เครื่อง

นอกจากงานที่สนใจและจัดทำก่อน 6 ข้อดังกล่าวแล้วข้างต้น ประเทศไทยได้รับการช่วยเหลือจากสาขางานแขนงอื่นๆ อีก เช่น การกำจัดโรคเท้าช้าง โดยจะจัดตั้งหน่วยบำบัดโรคเท้าช้างขึ้นโดยด่วนในปี พ.ศ. 2494 ที่จังหวัดพัทลุงหรือจังหวัดนครศรีธรรมราช และกำลังทำการสำรวจผู้ป่วยและสถิติต่างๆ อยู่ การดำเนินงานประเภทนี้ รัฐบาลอเมริกันจะจัดส่งเจ้าหน้าที่มาปฏิบัติงานร่วมด้วยนอกจากเรื่องกำจัดโรคเท้าช้างแล้ว ก็มีการรับทุนการศึกษาของแขนงงานต่างๆ ให้ออกไปศึกษาและดูงานแต่ละประเทศในสหรัฐอเมริกา ยุโรป และอินเดีย เป็นจำนวนมาก

ต่อจากนั้นองค์การอนามัยโลกและประเทศสมาชิกยังคงให้ความร่วมมือกันอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอดรวมทั้งประเทศไทยโรคอีกหลายๆ โรคที่เกิดขึ้นมาทุกประเทศในภาคีต้องให้ความสนใจอาทิเช่นโรคไขหวัดนก โรคเอดส์ โรคไขหวัด 2009 เป็นต้น